

Barbara KONECKA-SZYDŁOWSKA

ROZWÓJ MAŁYCH MIAST POWIATOWYCH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO W UJĘCIU KONCEPCJI *URBAN RESILIENCE*

Dr Barbara Konecka-Szydłowska – *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*

Adres korespondencyjny:

2 Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Zakład Analizy Regionalnej
ul. Bogumiła Krygowskiego 10, 61-680 Poznań
e-mail: bako@amu.edu.pl

ZARYS TREŚCI: Nowa koncepcja badawcza miast *urban resilience* (prężności miejskiej) pozwala na podstawie analizy trajektorii rozwoju miast określić poziom prężności i wrażliwości gospodarki miast na zachodzące zakłócenia. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie trajektorii rozwoju małych miast powiatowych województwa wielkopolskiego w ujęciu koncepcji *urban resilience*. Badanie prężności i wrażliwości ośrodków powiatowych w wymiarze ekonomicznym prowadzi się przy wykorzystaniu wartości indeksów dynamiki zmian o stałej podstawie. W analizie uwzględniono zróżnicowaną strukturę gospodarczą miast. Zakres czasowy opracowania obejmuje lata 2005–2015. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że ośrodki powiatowe o usługowej i bardziej zdywersyfikowanej strukturze gospodarki charakteryzują się większą odpornością na zakłócenia zewnętrzne i wyższym poziomem prężności w wymiarze ekonomicznym. Miasta o strukturze mieszanej i mniejszej dywersyfikacji gospodarki posiadają relatywnie bardziej zamkniętą gospodarkę, na którą nie oddziałują w znaczącym stopniu zakłócenia zewnętrzne i wykazują niższy poziom prężności.

SŁOWA KLUCZOWE: prężność miejska, trajektorie rozwoju, małe miasta powiatowe, województwo wielkopolskie.

DEVELOPMENT OF SMALL POWIAT TOWNS IN WIELKOPOLSKIE VOIVODESHIP IN TERMS OF THE *URBAN RESILIENCE* CONCEPTION

ABSTRACT: A new research *urban resilience* conception allows on the basis of the analysis of the urban development trajectory determining the level of resilience and vulnerability of towns' economy to occurring perturbations. This paper aims to present the trajectory

of the development of small powiat towns in Wielkopolskie Voivodeship in terms of the *urban resilience* conception. The study on resilience and vulnerability of powiat centres in the economic dimension is carried out using the indices of change dynamics with the fixed basis. The analysis takes into account a diversified economic structure of towns. The time frame of the study involves the years 2005–2015. The achieved results make it possible to state that powiat centres with a service-based and more diversified economic structure are characterised by greater resilience to external perturbations and a higher level of resilience in the economic dimension. Cities of a mixed structure and with lower economic diversification have a relatively more closed economy which is not affected significantly by external perturbations and demonstrate a lower level of resilience.

KEYWORDS: *urban resilience*, trajectories of development, small powiat towns, Wielkopolskie Voivodeship.

2.1. Wprowadzenie

Koncepcja *resilience* została wprowadzona na grunt rozwoju regionalnego i lokalnego w ramach dyskusji nad uwarunkowaniami i celami rozwoju zrównoważonego oraz adaptacji do zmian klimatycznych (Simme, Martin 2009). Szybko jednak zastosowanie tej koncepcji uległo poszerzeniu, a *resilience* generalnie zaczęto interpretować jako zdolność wyjścia jednostek, np. miast ze stanu zaburzenia równowagi lub szoku rozwojowego wywołanego różnymi uwarunkowaniami (Drobniak i in. 2014). Do uwarunkowań tych na gruncie rozwoju lokalnego zaliczyć można następujące zakłócenia: trwającą od 1989 roku transformację systemową, globalizację, integrację i kryzys gospodarczy będący następstwem ogólnoswiatowego kryzysu finansowego (Parysek 2005; Foster 2007; Heffner 2008; Heffner (red.) 2008; Bartosiewicz, Marszał (red.) 2011; Bartosiewicz (red.) 2014; Drobniak 2015). Nowa koncepcja badawcza miast *urban resilience* (prężności miejskiej) pozwala na podstawie analizy ścieżki rozwoju miasta określić poziom prężności i wrażliwości gospodarki miasta na zachodzące zakłócenia. W podejściu ewolucyjnym koncepcji *urban resilience* zakłada się, że miasta nieustannie ewaluują pod wpływem różnych uwarunkowań zewnętrznych i zmieniają swoje ścieżki rozwoju (Batty, Barros, Alves 2004). Miasto prężne adaptuje się lub ciągle poprawia swoje długookresowe ścieżki rozwoju. Analogicznie, miasto wrażliwe pozostaje zamknięte w starych strukturach obniżających poziom jego ścieżki rozwoju (Martin, Sunley 2006; David 2007; Martin 2010; Gwosdz 2014). W literaturze przedmiotu problematyka *urban resilience* jako metoda badania prężności i wrażliwości miast wystąpiła m.in. w pracach: E. Hilla i in. (2010) przy analizie miast amerykańskich, A. Drobniaka i in. (2014) poświęconej badaniu poprzemysłowych miast europejskich, A. Drobniaka (2015) w badaniu wybranych dużych miast polskich, A. Drobniaka i K. Plac (2015) poświęconej badaniu prężności miast poprzemysłowych Aglomeracji Górnośląskiej czy J. Sucháčka (2016) na temat rezyliencji miast czeskich.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie trajektorii rozwoju małych miast powiatowych województwa wielkopolskiego w ujęciu koncepcji *urban resilience* (prężności miejskiej). Pozwala to odpowiedzieć na pytanie, jak małe ośrodki powiatowe adaptują się do współczesnych procesów przemian społeczno-gospodarczych? Przedmiotem badań jest zbiór 14 małych miast województwa wielkopolskiego, które od 1999 roku pełnią funkcję ośrodków powiatowych. Zakres czasowy opracowania obejmuje lata 2005–2015. Zakłada się, że przyjęta perspektywa czasowa umożliwi uchwycenie zmienności uwarunkowań rozwoju lokalnego związanego z procesami transformacji systemowej, globalizacji, integracji i kryzysu gospodarczego. Schemat postępowania badawczego obejmuje trzy etapy: (1) ogólną charakterystykę małych ośrodków powiatowych, (2) określenie prężności i wrażliwości małych miast powiatowych w wymiarze ekonomicznym, (3) identyfikację trajektorii rozwoju i próbę typologii małych miast powiatowych determinowaną stopniem wpływu uwarunkowań zewnętrznych.

2.2. Małe ośrodki powiatowe w Polsce i w województwie wielkopolskim

Wprowadzona w Polsce z dniem 1 stycznia 1999 roku reforma administracyjna miała charakter reformy kompleksowej. Wyznacznikiem tego były cztery podstawowe aspekty: ustrojowy, strukturalny, funkcjonalny i terytorialny (Kaczmarek 2001, 2005). Bardzo istotny aspekt terytorialny dotyczył na szczeblu lokalnym utrzymania podziału na gminy i przywrócenia po 25 latach jednostek szczebla powiatowego, a na szczeblu regionalnym wprowadzenia korekty granic i redukcji liczby województw z 49 do 16 (Chojnicki, Czyż 2000). Istotnym elementem reformy podziału administracyjnego stało się zagadnienie siedzib nowo tworzonych jednostek terytorialnych, czyli powiatów. Przy konstruowaniu mapy powiatowej w Polsce, istotnym czynnikiem „powiatotwórczym” był prestiż stolicy jednostki terytorialnej i związane z tym funkcje miastotwórcze. Ze względu na niedobór w systemach regionalnych miast średniej wielkości, funkcję ośrodków powiatowych nadawano małym miastom. Małe miasta jako ośrodki powiatowe pełnią ważną rolę w zakresie funkcji sektora publicznego na poziomie lokalnym (Kwiatek-Sołtys 2002; Petryszyn 2005; Petryszyn, Szajnowska-Wysocka 2006). Funkcje powiatowe stymulują rozwój usług i wytwórczości w tych ośrodkach, stabilizują społeczności lokalne. Utrzymywanie funkcji związanych z rangą administracyjną, a przez to określonej pozycji w krajowym i regionalnym systemie osadniczym ogranicza zasięg i tempo procesów przestrzennej koncentracji ludności oraz działalności gospodarczej w skali kraju. Na obszarach depopulacyjnych znaczenie tych ośrodków jest szczególnie duże, zapewniają one bowiem trwałość i ciągłość osadnictwa w przestrzeni (Heffner 2008; *Koncepcja Przestrzennej...* 2012). Według stanu na dzień 1 stycznia 2015 roku w Polsce 138 małych miast (liczących do 20 tys. mieszkańców) pełniło funkcję ośrodków powiatowych, co

stanowiło 36% ogółu ośrodków powiatowych i 44% ośrodków będących siedzibą powiatów ziemskich. W układzie regionalnym kraju najwięcej małych miast o funkcjach ośrodków powiatowych występuje w województwach: mazowieckim (17), wielkopolskim (14), kujawsko-pomorskim i podkarpackim (po 11), najmniejsza liczba takich ośrodków jest w województwie śląskim (3). Niekorzystnym zjawiskiem jest proces depopulacji małych ośrodków powiatowych. W latach 2000–2010 wskaźniki dynamiki ludności dla małych miast powiatowych w układach regionalnych kształtowały się na poziomie poniżej 100%, a ich wartości wahały od 89% w województwie śląskim do 98% w województwach małopolskim i wielkopolskim (Konecka-Szydłowska 2012). W zbiorze małych ośrodków powiatowych część miast nie spełnia wymogu kryterium minimalnej liczby 10 tys. mieszkańców, którą według przyjętych założeń powinny mieć siedziby powiatów. Jak podaje T. Kaczmarek (2001), w okresie wprowadzania nowego podziału administracyjnego, tj. pod koniec lat 90., wymogu minimalnej liczby ludności nie spełniało kilka ośrodków, a zestawienie wykonane dla 2015 roku pozwala stwierdzić, że ich liczba wzrosła do 28. Najmniejsze miasta o funkcjach powiatowych nie przekraczają liczby 6 tys. mieszkańców, są to: Kazimierza Wielka (5 725 osób), Lesko (5 615), Lipsko (5 732), Radziejów (5 749) i Sejny (5 640).

W systemie miast województwa wielkopolskiego występuje hierarchia zgodna z trójstopniowym podziałem administracyjnym Polski obowiązującym od 01.01.1999 r. Wyróżnia się ośrodek wojewódzki, ośrodki powiatowe i gminne. Najważniejsze funkcje administracyjne w województwie pełni miasto Poznań, które jest stolicą województwa i siedzibą władz samorządowo-rządowych. Funkcję ośrodków powiatowych pełni 35 miast, w tym cztery miasta są siedzibami powiatów grodzkich: Poznań, Kalisz, Konin, Leszno. W zbiorze pozostałych 31 ośrodków, będących siedzibami powiatów ziemskich, znajdują się najczęściej miasta średnie, ale również małe, należące do klasy wielkościowej 10–20 tys. mieszkańców. W województwie wielkopolskim 14 małych miast pełni funkcję ośrodka powiatowego, w tym w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim są dwa takie ośrodki (Konecka-Szydłowska 2009, 2016). Funkcję potencjalnych ośrodków powiatowych mogłyby sprawować cztery małe miasta województwa o liczbie mieszkańców powyżej 10 tys., ale ze względu na położenie geograficzne nie jest to możliwe. Są to dwa miasta zlokalizowane na obszarze powiatu ziemskiego poznańskiego: Mosina (13 220 osób) i Murowana Goślina (10 508) oraz Rogoźno (11 229) zlokalizowane w powiecie szamotulskim i Wronki (11 473) znajdujące się w powiecie obornickim.

Podstawowa charakterystyka ośrodków pod względem ludnościowym pozwala stwierdzić, że w 2015 roku średnia liczba ludności małego ośrodka powiatowego w województwie wielkopolskim wynosiła 15 500 osób. Największym miastem o funkcjach powiatowych jest licząca 19,2 tys. mieszkańców Chodzież, która przed 1999 rokiem należała do zbioru miast średnich, gdyż zamieszkiwało ją

ponad 20 tys. mieszkańców. Najmniejszymi miastami powiatowymi są Międzychód i Czarnków, pełniący funkcję drugiego ośrodka powiatowego w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim. Przeprowadzone analizy pozwalają stwierdzić, że w latach 2005–2015 widoczna jest tendencja depopulacji lub stabilizacji liczby ludności ośrodków powiatowych województwa wielkopolskiego (średni wskaźnik dynamiki na poziomie 99,4%), przy równoczesnym wzroście liczby ludności w gminie wiejskiej (średni wskaźnik dynamiki na poziomie 109,0%), co pośrednio wskazuje na zachodzące w otoczeniu miast powiatowych procesy „mikro-suburbanizacji” (Kajdanek 2012; Heffner 2016). Wyraźny wzrost liczby ludności nastąpił tylko w trzech ośrodkach: Grodzisku Wlkp., Trzciance i Obornikach.

Strukturę przyrostu rzeczywistego ośrodków powiatowych określają typy ludnościowe. W 2015 roku małe miasta powiatowe, według klasyfikacji J.W. Webba (1964), w większości przypadków reprezentowały typy demograficzne depopulacyjne, charakteryzujące się ubytkiem liczby ludności. Najliczniej reprezentowane były typy G i H, w których ubytek ludności spowodowany jest ujemnym saldem migracji. Jedyne cztery miasta charakteryzują się typami rozwojowymi A lub B, w których najważniejszą rolę we wzroście liczby ludności odgrywa dodatni przyrost naturalny (tab. 1).

Podstawowa charakterystyka ośrodków w aspekcie gospodarczym prowadzi do wniosku, że zgodnie z tendencjami ogólnokrajowymi, w małych miastach powiatowych województwa wielkopolskiego zachodzi proces tercjaryzacji ich gospodarki, charakteryzujący się wzrostem liczby podmiotów i zatrudnienia w trzecim sektorze gospodarki (Konecka-Szydłowska, Maćkowiak 2016). Zdecydowana większość miast charakteryzuje się wybitnie usługową (U) lub usługowo-przemysłową (UP) strukturą gospodarki, jedynie dwa ośrodki mają strukturę przemysłowo-usługową (PU). Udział pracujących w usługach w ośrodkach powiatowych kształtował się na poziomie od ponad 60% w Grodzisku Wlkp., Kępnie, Międzychodzie, Pleszewie, Szamotułach, Wolsztynie i Złotowie (miasta o dominującej funkcji usługowej) do poniżej 50% w Chodzieży i Ostrzeszowie (ośrodki z dużym udziałem przemysłu). Dla rozwoju gospodarki miasta ważny jest stopień zróżnicowania jej struktury gospodarczej. Zakłada się, że zróżnicowana struktura gospodarcza jest jedną z cech, która pozwala osiągnąć przez daną gospodarkę (miasto) przewagę konkurencyjną (Zuscovitch, Justman 1995; Domański 2000; Małuszyńska 2000). W celu określenia stopnia dywersyfikacji struktury gospodarczej miast wykorzystano wskaźnik dywersyfikacji D. Creamera (1943), zmodyfikowany przez H. Rogackiego (1988). Im wyższa jest wartość wskaźnika, tym wyższy stopień dywersyfikacji struktury gospodarki miast, natomiast przy pełnej specjalizacji wskaźnik ten przyjmuje najmniejszą wartość wynoszącą 0,75. W 2015 roku małe miasta powiatowe, poza jednym, cechowały się dużą różnorodnością struktury gospodarczej (wartość wskaźnika dywersyfikacji $W_d \geq 4,1$). Średnim stopniem dywersyfikacji struktury gospodarczej ($2,1 \leq W_d \leq 4,0$) charakteryzował się tylko Ostrzeszów (tab. 1).

Tabela 1. Podstawowa charakterystyka małych miast powiatowych województwa wielkopolskiego w 2015 roku

Miasto	Liczba ludności	Dynamika liczby ludności 2005–2015	Typ ludnościowy Webba*	Typ funkcjonalny na podstawie liczby pracujących**	Wskaźnik dywersyfikacji struktury gospodarczej*** W _d
Chodzież	19 199	97,4	G	PU	4,74
Czarnków	11 029	96,4	H	UP	4,98
Grodzisk Wlkp.	14 404	105,2	A	U	5,91
Kępno	14 469	98,3	H	U	4,89
Międzychód	10 681	97,7	H	U	5,53
Nowy Tomyśl	14 867	97,5	B	UP	4,84
Oborniki	18 395	102,8	B	UP	4,82
Ostrzeszów	14 432	99,0	F	PU	3,77
Pleszew	17 650	99,0	G	U	4,91
Słupca	13 933	96,4	A	UP	5,67
Szamotuły	18 817	100,2	G	U	6,53
Trzcianka	17 268	103,1	H	UP	4,90
Wolsztyn	13 359	98,3	H	U	5,88
Złotów	18 440	99,9	G	U	5,60

* na podstawie: J.W. Webb (1964)

** na podstawie: M. Jerczyński (1977)

*** na podstawie: D. Creamer (1943), H. Rogacki (1988)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W zbiorze ośrodków o monofunkcyjnej, w tym przypadku o usługowej strukturze gospodarki odnotowano przeciętnie nieco wyższe wartości wskaźnika dynamiki liczby ludności w okresie 2005–2015 i wskaźnika dywersyfikacji struktury gospodarczej w 2015 roku, odpowiednio były to wartości: 99,8% i 5,6. Analogiczne wartości wskaźników w zbiorze miast o mieszanej (bifunkcyjnej) strukturze gospodarki były niższe i kształtowały się na poziomie: 98,9% i 4,8.

2.3. Atrybuty prężności i wrażliwości miast w wymiarze ekonomicznym

W ramach koncepcji *urban resilience* w badaniach nad prężnością i wrażliwością miejską wykorzystuje się założenie oparte na podejściu systemowym. Miasto jest ujmowane jako kompleksowy, wielowymiarowy system posiadający

zdolności adaptacyjne (Lang 2011; Drobniaak 2015). System taki posiada pewne atrybuty (charakterystyki) pozwalające na wyjście jednostek (miast) ze stanu zaburzenia równowagi wywołanego różnymi uwarunkowaniami zewnętrznymi. Do uwarunkowań tych można współcześnie zaliczyć, wskazane już w artykule, następujące zakłócenia wywołujące zmiany w systemach miejskich: transformację systemową, globalizację, integrację i kryzys gospodarczy. W nawiązaniu do literatury przedmiotu można wymienić specyficzne atrybuty (opisane przez czynniki i odpowiednie wskaźniki) systemu miejskiego, które mogą być wykorzystane w procesie pomiaru i oceny poziomu prężności i wrażliwości miast w wymiarze ekonomicznym (Godschalk 2003; Klein i in. 2003; Walker, Salt 2006; Drobniaak i in. 2014; Drobniaak 2015). Prężność miasta jako systemu kompleksowego i wielowymiarowego może być determinowana przez kombinację następujących atrybutów: adaptacyjność, współpraca, różnorodność, efektywność, nadmiarowość i współzależność. Ich wysoka wartość wywiera pozytywny wpływ na poziom prężności miasta w wymiarze ekonomicznym i wskazuje na jego większą odporność na zakłócenia zewnętrzne. Zakładając, że atrybuty wrażliwości miejskiej mogą zostać zdefiniowane jako antonimy atrybutów prężności, ich zbiór jest następujący: niedostosowanie, fragmentaryzacja, nadmierna specjalizacja, nieefektywność, niedomiar, niezgodność (tab. 2). Wysoka wartość atrybutów wrażliwości wskazuje na dużą podatność miasta na zakłócenia generowane przez otoczenie i wywiera negatywny wpływ na poziom prężności miasta w wymiarze ekonomicznym. Ekonomiczna prężność miejska może być utożsamiana ze zdolnością miasta do rozwiązywania problemów społeczno-ekonomicznych w sposób umożliwiający osiągnięcie długookresowego sukcesu, np. poprzez regenerację własnej gospodarki po doświadczonym zakłóceniu, tj. zakłóceniu, które zmieniło dotychczasową ścieżkę rozwoju gospodarczego lub poprzez utrzymanie lub powrót do stanu przed zewnętrznym zakłóceniem (Drobniaak 2015).

Poszczególne atrybuty prężności i wrażliwości miejskiej w wymiarze ekonomicznym mogą być w dalszej kolejności opisywane przez czynniki prężności i wrażliwości, a następnie przez odpowiednie wskaźniki cząstkowe (proste) o charakterze inferencyjnym. Wskaźnik inferencyjny stanowi pewną własność realną (cechę obserwowalną), która konkretyzuje, tj. nadaje sens empiryczny własności (cesze) nieobserwowalnej obiektów konceptualnych. Metoda wskaźnikowa stosowana powszechnie na gruncie geografii społeczno-ekonomicznej jest więc sposobem realistycznej konceptualizacji rzeczywistości (Babbie 2004; Nowak 2007; Czyż 2016). Wskaźniki prężności miast traktowane są jako odpowiedniki tzw. wskaźników pozytywnych, czyli stymulantów rozwoju, z kolei wskaźniki wrażliwości odpowiadają wskaźnikom negatywnym, czyli destymulantom rozwoju. W przypadku stymulantów wzrost wartości wskaźnika oceniany jest pozytywnie, a w przypadku destymulantów negatywnie. Destymulanty są wskaźnikami zdarzeń niepożądanych z punktu widzenia wymiaru gospodarczego, społecznego czy ekologicznego i są symptomami nieprawidłowości w procesie rozwoju (Appenzeler 2011; Czyż 2016).

Tabela 2. Atrybuty i czynniki determinujące poziom prężności i wrażliwości miast w wymiarze ekonomicznym

Atrybut prężności (czynnik)	Atrybut wrażliwości (czynnik)
Adaptacyjność – struktury miasta posiadają zdolność do zmiany i/lub dopasowania się do zmieniających się warunków otoczenia, są elastyczne, np. wysoki poziom przedsiębiorczości	Niedostosowanie – struktury miasta nie posiadają zdolności do zmiany lub przystosowania się do warunków otoczenia (inercja), np. niski poziom przedsiębiorczości
Współpraca (połączalność) – struktury miejskie posiadają zdolność kreowania powiązań, np. rozwinięta sieć powiązań gospodarczych	Fragmentaryzacja – struktury miasta są rozdzielone na mniejsze, niepołączone elementy, np. ograniczona sieć powiązań gospodarczych
Różnorodność – struktury miejskie posiadają wyraźną heterogeniczność, są zróżnicowane, np. zróżnicowana specjalizacja gospodarcza	Nadmierna specjalizacja – struktury miasta cechuje nadmierna zdolność adaptacyjna, ale podporządkowana tylko jednemu specyficznemu celowi (np. sektorowi), np. pojedyncza specjalizacja przemysłowa
Efektywność – struktury miasta zapewniają pozytywną relację pomiędzy wynikami a nakładami w całym systemie i/lub posiadają zdolność unikania strat, np. ponadlokalna konkurencyjność produktów	Nieefektywność – struktury miasta nie zapewniają pożądaných rezultatów w relacji do nakładów, np. niekonkurencyjna baza ekonomiczna
Nadmiarowość (redundancja) – struktury miasta posiadają zdolność zapewniania dodatkowych elementów systemu na wypadek jego zanikania, defektu, np. stabilność miejsc pracy	Niedomiar (niewystarczalność) – struktury miasta (lub ich elementy) nie funkcjonują normalnie (są niewystarczalne) w sytuacji defektu systemu, np. brak stabilności miejsc pracy
Współzależność – struktury miasta kreują relacje pomiędzy niezależnymi elementami systemu, które przynoszą wzajemne korzyści, np. komplementarność lokalnych przemysłów	Niezgodność (dysonans) – struktury miasta wraz z niezależnymi ich elementami cechuje brak współdziałania generującego korzyści, np. niezdolność do wytworzenia efektów komplementarności

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D.R. Godschalk (2003), R.J.T. Klein i in. (2003), B. Walker, D. Salt (2006), A. Drobnik i in. (2014), A. Drobnik (2015)

W celu oceny poziomu prężności i wrażliwości małych miast powiatowych województwa wielkopolskiego w wymiarze ekonomicznym posłużono się tradycyjnymi i ogólnie dostępnymi wskaźnikami dynamiki o stałej podstawie, które opisują wybrane atrybuty i czynniki prężności i wrażliwości (Hill, Clair, Wiał i in. 2010; Drobnik i in. 2014; Drobnik 2015). Jako okres porównawczy wybrano lata 2005–2015. Zakłada się, że w okresie tym badane miasta podlegały różnorod-

nym wpływom otoczenia zarówno pozytywnym, jak i negatywnym, które wiązały się z procesami transformacji systemowej, globalizacji, integracji i kryzysem gospodarczym. Należy zaznaczyć, że wybór wskaźników (zwłaszcza w zakresie wrażliwości miejskiej) był w znacznym stopniu ograniczony, gdyż po pierwsze determinowany był ich logiczną zależnością względem atrybutów prężności i wrażliwości w wymiarze ekonomicznym, a po drugie wynikał z dostępności długookresowych danych statystycznych dla jednostek miejskich.

Ostatecznie w badaniu prężności i wrażliwości ekonomicznej małych miast powiatowych posłużono się zbiorem sześciu wskaźników przyporządkowanych do wybranych atrybutów i czynników. Prężność miast w wymiarze ekonomicznym opisano za pomocą czterech wskaźników zestawionych w następujące grupy:

- a) atrybut adaptacyjność (czynnik wysoki poziom przedsiębiorczości) – wskaźnik dynamiki liczby podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców (1) i wskaźnik dynamiki liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców (2);
- b) atrybut różnorodność (czynnik zróżnicowana specjalizacja gospodarcza) – wskaźnik dynamiki stopnia dywersyfikacji struktury gospodarczej (3);
- c) atrybut nadmiarowość (czynnik stabilność miejsc pracy) – wskaźnik dynamiki liczby osób w wieku produkcyjnym na 1 000 mieszkańców (4).

Do badania wrażliwości miast w wymiarze ekonomicznym wykorzystano dwa wskaźniki przypisane do wspólnego atrybutu: atrybut niedostosowanie (czynnik niski poziom przedsiębiorczości) – wskaźnik dynamiki obciążenia ekonomicznego (5) i wskaźnik dynamiki udziału bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym (6).

W przypadku ostatniego wskaźnika ze względu na brak danych o liczbie bezrobotnych dla miast wykorzystano jego wartość dla gmin miejsko-wiejskich lub średnią dla gmin miejskich: Chodzież, Czarnków, Słupca, Złotów i ich wiejskiego zaplecza.

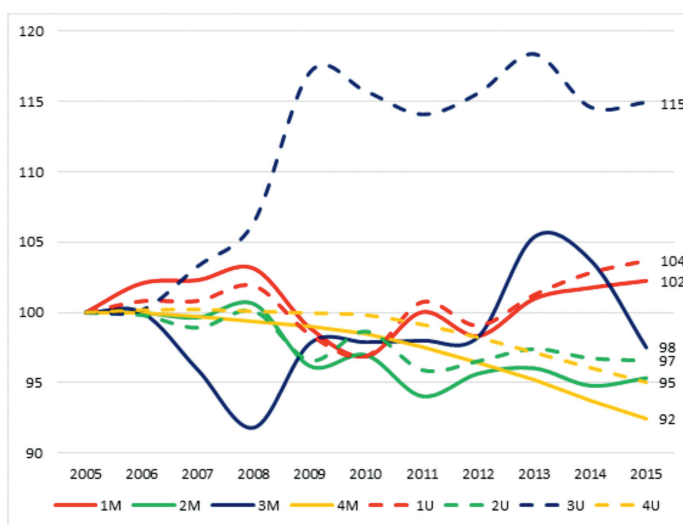
Diagnoza prężności i wrażliwości miejskiej została przeprowadzona w układzie dwóch jednakowo licznych zbiorów małych miast powiatowych. Jako kryterium podziału przyjęto występujące między miastami podobieństwa i różnice w zakresie cech społeczno-gospodarczych. Wydzielono w ten sposób miasta powiatowe o dominującej funkcji usługowej, wyższym wskaźniku dynamiki liczby ludności i większej dywersyfikacji struktury gospodarczej (Grodzisk Wlkp., Kępno, Międzychód, Pleszew, Szamotuły, Wolsztyn, Złotów) oraz miasta o mieszanej (bifunkcyjnej: UP lub PU) strukturze gospodarczej, niższym wskaźniku dynamiki liczby ludności i mniejszej dywersyfikacji gospodarki (Chodzież, Czarnków, Nowy Tomyśl, Oborniki, Ostrzeszów, Słupca, Trzcianka).

2.4. Indeksy dynamiki wskaźników prężności i wrażliwości

Indeksy dynamiki wskaźników prężności małych miast powiatowych określono w odniesieniu do atrybutów: adaptacyjność, różnorodność i nadmiarowość, którym odpowiadają kolejno następujące czynniki: wysoki poziom przedsiębiorczości, zróżnicowana specjalizacja gospodarcza i stabilność miejsc pracy. W zakresie prężności miejskiej w ramach czynnika przedsiębiorczość, analizowanego za pomocą dynamiki odnoszącej się do liczby podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców i liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców, większą prężność wykazują ośrodki powiatowe o usługowej strukturze gospodarki. Dynamika wzrostu liczby podmiotów gospodarczych osiągnęła w 2015 roku dla tego zbioru poziom 104 w relacji do roku bazowego, a w zbiorze miast o mieszanej strukturze gospodarki wartość 102. Dynamika wzrostu liczby firm prowadzonych przez osoby fizyczne była wyraźnie niższa i kształtowała się odpowiednio w tych dwóch zbiorach na poziomie 97 i 95 w relacji do roku 2005. Należy zwrócić uwagę, że po 2008 roku w odniesieniu do obu wskaźników odnotowano wyraźny spadek indeksów dynamiki. W przypadku liczby podmiotów gospodarczych powrót do poziomu z 2008 roku nastąpił w obu zbiorach miast w 2014 roku, natomiast dynamika liczby firm prowadzonych przez osoby fizyczne pod koniec badanego okresu kształtowała się nadal na niższym poziomie niż w roku 2008. Zakłada się, że obserwowany spadek indeksów dynamiki obu wskaźników obserwowany dla okresu 2009–2012 jest skutkiem kryzysu gospodarczego.

Odmienne charakterystyki prężności dla obu zbiorów miast odnoszą się do wskaźnika dywersyfikacji struktury gospodarczej. Powszechnie przyjmuje się, że gospodarka miasta o zróżnicowanej strukturze jest bardziej odporna na wahania koniunkturalne (np. wywołane kryzysem) i ma większe zdolności adaptacyjne potrzebne w okresie przekształceń strukturalnych. Miasta o usługowej strukturze gospodarki systematycznie zwiększają jej zróżnicowanie i w 2015 roku osiągają poziom 115 w relacji do roku bazowego. W zbiorze miast o mieszanej strukturze gospodarki odnotowano w 2015 roku spadek wartości wskaźnika do poziomu 98, przy czym charakterystyczne są jego duże wahania, od minimum na poziomie 92 w roku 2008 do maksimum 104 w 2014 roku.

Ostatni z omawianych wskaźników prężności miejskiej w wymiarze ekonomicznym dotyczy czynnika – stabilność miejsc pracy, którego pośrednią miarą jest wskaźnik dynamiki liczby osób w wieku produkcyjnym na 1 000 mieszkańców. W odniesieniu do obu zbiorów miast obserwuje się od lat 2009–2010 systematyczny spadek indeksów dynamiki tego wskaźnika w relacji do roku bazowego. W miastach o strukturze usługowej do poziomu 95, a w miastach o strukturze mieszanej do poziomu 92 (ryc. 1).

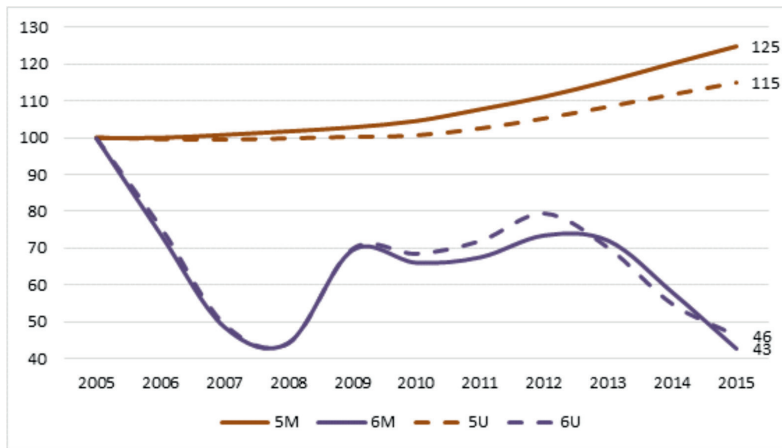
Objaśnienia: linia ciągła – miasta o mieszanej strukturze gospodarki, linia przerywana – miasta o usługowej strukturze gospodarki, 1M/1U – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców, 2M/2U – liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców, 3M/3U – wskaźnik dywersyfikacji struktury gospodarczej, 4M/4U – liczba osób w wieku produkcyjnym na 1000 mieszkańców

Ryc. 1. Dynamika wskaźników prężności dla miast o usługowej i mieszanej strukturze gospodarki w latach 2005–2015 (2005 – 100%)

Źródło: opracowanie własne

Należy zwrócić uwagę na fakt, że w badanym okresie dwa wskaźniki: liczba osób fizycznych prowadząca działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców i liczba osób w wieku produkcyjnym na 1000 mieszkańców nie odzyskują poziomu z roku wyjściowego. Sytuacja taka może być spowodowana nałożeniem na siebie silnie oddziałujących uwarunkowań zewnętrznych w postaci globalnego kryzysu finansowego, wywołującego zmiany w gospodarce związane z redukcją liczby przedsiębiorstw i wzrostem poziomu bezrobocia oraz zmian wywołanych procesem globalizacji i integracji. Jedną z konsekwencji procesów globalizacji i integracji europejskiej jest zwiększona mobilność mieszkańców w wieku produkcyjnym wywołana swobodnym przepływem pracowników z nowych państw Unii Europejskiej w ramach migracji zarobkowej do państw Europy Zachodniej.

Indeksy dynamiki wskaźników wrażliwości małych miast powiatowych określono w odniesieniu do atrybutu – niedostosowanie, któremu odpowiada czynnik – niski poziom przedsiębiorczości opisany za pomocą wskaźnika dynamiki obciążenia ekonomicznego i wskaźnika dynamiki udziału bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym (ryc. 2).

Objaśnienia: linia ciągła – miasta o mieszanej strukturze gospodarki, linia przerywana – miasta o usługowej strukturze gospodarki, 5M/5U – wskaźnik obciążenia ekonomicznego, 6M/6U – udział bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym

Ryc. 2. Dynamika wskaźników wrażliwości dla miast o usługowej i mieszanej strukturze gospodarki w latach 2005–2015 (2005 – 100%)

Źródło: opracowanie własne

Dynamika pierwszego z badanych wskaźników wrażliwości ekonomicznej wykazuje podobną tendencję zmian w obu zbiorach miast. Począwszy od 2007 r. w miastach o mieszanej strukturze gospodarki i od 2010 r. w miastach o usługowej strukturze gospodarki, indeks dynamiki wskaźnika wzrasta w 2015 roku odpowiednio do poziomu 125 i 115 w relacji do roku bazowego, co z punktu widzenia funkcjonowania gospodarki należy ocenić negatywnie, gdyż wzrasta obciążenie pracujących osobami niepracującymi. Drugi wskaźnik wrażliwości dotyczy dynamiki udziału bezrobotnych. Dynamika tego wskaźnika dla obu zbiorów miast wykazuje duży poziom podobieństwa i zbliżoną skalę zmian. Na początku badanego okresu, tj. w latach 2005–2008 widoczny jest spadek indeksu do poziomu 44 w relacji do roku bazowego. W latach 2009–2012 odnotowano wzrost indeksu do poziomu 80 i 74 w relacji do poziomu bazowego, co należy traktować jako konsekwencję kryzysu gospodarczego. Pozytywnie należy ocenić sytuację, iż w końcowym roku analizy wartości indeksów dynamiki bezrobotnych odzyskały poziom z roku 2008.

2.5. Trajektorie rozwoju i typologia miast w wymiarze ekonomicznym

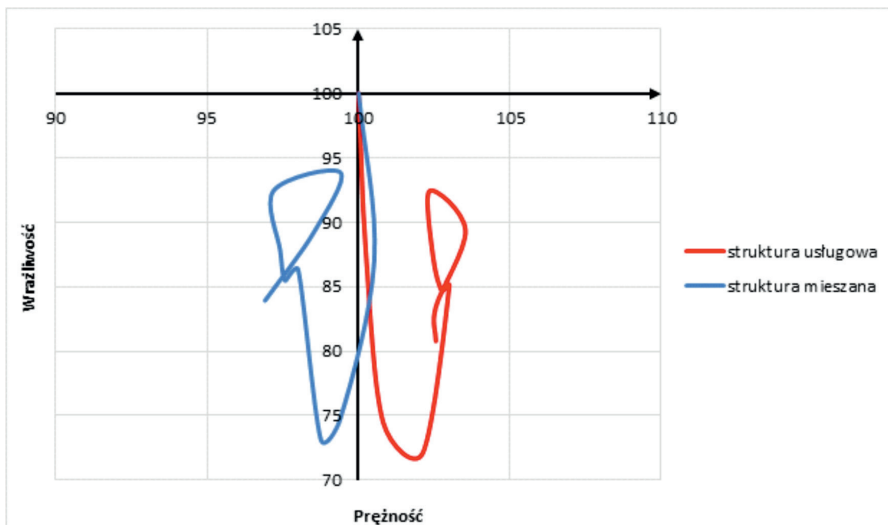
Syntetycznym podsumowaniem analiz są trajektorie rozwoju małych miast powiatowych wraz z próbą wyznaczenia ich typologii determinowanej stopniem wpływu zakłóceń zewnętrznych na poziom prężności i wrażliwości ośrodków

w wymiarze ekonomicznym. Wynikiem obliczenia średnich wartości dla wskaźników prężności ekonomicznej (na wykresie zmienna x), a także średnich wartości dla wskaźników wrażliwości (zmienna y), możliwe jest uchwycenie długo-okresowych trajektorii rozwoju dla poszczególnych miast. Wykreślone trajektorie tego rodzaju pozwalają z jednej strony na analizę dynamiki rozwoju, a z drugiej na próbę zakwalifikowania danego ośrodka miejskiego do następujących kategorii miast (typów miast) (Drobniak 2012; Drobniak i in. 2014; Drobniak 2015; Sucháček 2016):

- miasto awangardowe, cechujące się wysoką wartością dla wskaźników prężności i niską wartością dla wskaźników wrażliwości. Tego rodzaju trajektorie prężności można uznać za odporne na zakłócenia zewnętrzne;
- miasto *roller-coaster*, cechujące się wysoką wartością wskaźników prężności, ale także wysoką wartością wskaźników wrażliwości. Tego rodzaju trajektoria prężności wskazuje na dużą zmienność sytuacji ekonomicznej miasta, która podlega silnym wpływom zakłóceń zewnętrznych, niemniej odzyskuje poprzednie parametry;
- miasto zatopione, cechujące się niskimi wartościami dla wskaźników prężności i równocześnie wysokimi wartościami wskaźników wrażliwości. Tego rodzaju niekorzystna kombinacja wskaźników dynamiki powoduje, że dany ośrodek miejski zazwyczaj boryka się z problemem stagnacji po doznanych zakłóceniach zewnętrznych;
- miasto wyspa, to przykład ośrodka miejskiego, dla którego zarówno wskaźniki prężności, jak i wrażliwości przyjmują niskie wartości. Oznacza to sytuację miasta posiadającego relatywnie zamkniętą gospodarkę, na które nie oddziałują w znaczącym stopniu zaburzenia zewnętrzne. Jest to także miasto, które posiada relatywnie słabo rozwiniętą gospodarkę realizowaną przy niskim poziomie zatrudnienia;
- miasto o trajektorii mieszanej wykazujące cechy różnych kategorii miast, np. w pierwszym okresie ośrodek wykazuje typowe cechy miasta typu *roller-coaster*, a w drugim cechy miasta awangardowego.

Przeprowadzona analiza prężności i wrażliwości małych miast powiatowych województwa wielkopolskiego w wymiarze ekonomicznym pozwala stwierdzić, że ośrodki powiatowe w różnym stopniu adaptują się do współczesnych procesów przemian społeczno-gospodarczych. Syntetycznym obrazem zróżnicowań są odmienne trajektorie rozwoju małych miast powiatowych i ich typologia (ryc. 3). Małe miasta powiatowe o usługowej strukturze gospodarki charakteryzują się relatywnie wysokimi wartościami wskaźników prężności (w przedziale 100–104) i niskimi wartościami wskaźników wrażliwości (w przedziale 72–92). Są to typowe cechy miasta awangardowego, które posiada większą odporność na zakłócenia zewnętrzne i wyższy poziom prężności w wymiarze ekonomicznym. Odmienną trajektorię rozwoju wykazują małe miasta powiatowe o mieszanej strukturze

gospodarki (poza początkiem badanego okresu). Dla tego zbioru zarówno wskaźniki prężności, jak i wrażliwości przyjmują niskie wartości (odpowiednio w przedziale 97–101 i 73–94). Są to cechy miasta wyspy posiadającego relatywnie zamkniętą gospodarkę, na które nie oddziałują w znaczącym stopniu zaburzenia zewnętrzne. Jest to także miasto, które posiada relatywnie słabo rozwiniętą gospodarkę realizowaną przy niskim poziomie zatrudnienia i wykazuje niższy poziom prężności. Charakterystyczna, dla obu zbiorów miast, jest wyraźnie widoczna zmiana kierunku trajektorii po 2008 roku, bez zmiany kategorii miasta, co spowodowane jest głównie zwiększeniem wartości atrybutów wrażliwości w następstwie kryzysu gospodarczego (ryc. 3).

Ryc. 3. Trajektorie rozwoju małych miast powiatowych w latach 2005–2015 o zróżnicowanej strukturze gospodarki: usługowej i mieszanej

Źródło: opracowanie własne

2.6. Wnioski

Zastosowana koncepcja badawcza *urban resilience* jest relatywnie nowym podejściem stosowanym w diagnozowaniu przemian zachodzących w miastach pod wpływem zewnętrznych uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Przeprowadzona weryfikacja empiryczna wskaźników prężności i wrażliwości w wymiarze ekonomicznym dla małych miast powiatowych województwa wielkopolskiego prowadzi do następujących wniosków i rekomendacji:

1. W okresie 2005–2015 trajektorie prężności miast powiatowych województwa wielkopolskiego są zróżnicowane. Podstawowym kryterium wpływającym na ich przebieg jest struktura gospodarcza danego ośrodka. Miasta o usługowej

strukturze gospodarczej są bardziej odporne na zakłócenia zewnętrzne, posiadają wyższy poziom prężności i tym samym lepiej adaptują się do współczesnych procesów przemian społeczno-gospodarczych. W przeciwieństwie do miast o strukturze mieszanej, które charakteryzują się relatywnie zamkniętą gospodarką, wyższym poziomem wrażliwości i mniejszym stopniem adaptacji do zakłóceń zewnętrznych. Należy jednak pamiętać, że w każdym ze zbiorów mogą występować ośrodki o odmiennych niż „macierzyste” trajektoriach rozwoju.

2. Istotnym zakłóceniem zewnętrznym wyraźnie modyfikującym kształtowanie się wybranych wartości indeksów dynamiki prężności i wrażliwości oraz przebieg trajektorii rozwoju miast o zróżnicowanej strukturze gospodarki jest kryzys gospodarczy obserwowany w latach 2009–2012.
3. W celu kompleksowej analizy procesów rozwoju miast z punktu widzenia ich cech społeczno-gospodarczych oraz wpływu otoczenia należałoby rozszerzyć zakres atrybutów prężności i wrażliwości miejskiej oraz odpowiadających im wskaźników o wymiar demograficzny, będący w pewnym stopniu pochodną przemian zachodzących w wymiarze ekonomicznym. Badanie takie autorka zaplanowała jako kolejny etap prac w zakresie analizy prężności i wrażliwości miejskiej.
4. Podobnie w celu kompleksowej analizy procesów rozwoju miast regionalnego systemu osadniczego województwa wielkopolskiego należałoby zbadać trajektorie prężności pozostałych kategorii małych miast oraz miast średnich i dużych, uwzględniając ich cechy społeczno-gospodarcze, położenie geograficzne i pełnione funkcje administracyjne.
5. W miarę możliwości, wynikających z dostępności długookresowych danych statystycznych, wskazane jest rozszerzenie zakresu czasowego analizy prężności i wrażliwości miejskiej oraz jej systematyczne kontynuowanie celem śledzenia ścieżek rozwoju miast w wymiarze perspektywicznym.

Literatura

- Appenzeler D., 2011, *Wielowymiarowa analiza porównawcza jako narzędzie opisu zjawisk złożonych*, Warsztaty „Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych”, cz. 2, Studium doktoranckie, Wydział Zarządzania UEP, Poznań.
- Babbie E., 2004, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bartosiewicz B. (red.), 2014, *Członkostwo Polski w Unii Europejskiej a rozwój małych miast – ujęcie przestrzenne*, „Problemy Rozwoju Miast”, 3, Kwartalnik Naukowy Instytutu Rozwoju Miast, Kraków.
- Bartosiewicz B., Marszał T. (red.), 2011, *Kierunki i uwarunkowania rozwoju małych miast z perspektywy 20 lat transformacji. Studium przypadków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

- Batty M., Barros J., Alves S., 2004, *Cities: Continuity, Transformation, and Emergence*, CASA Working Paper Series, 72, Centre for Advanced Spatial Analysis, University College, London.
- Chojnicki Z., Czyż T., 2000, *Nowa organizacja terytorialna Polski i układ regionalny*, „Czasopismo Geograficzne”, 3–4, Wrocław: 261–277.
- Creamer D., 1943, *Shift of Manufacturing Industries. Industrial Location and National Resources U.S.*, National Resources Planning Board, Washington.
- Czyż T., 2016, *Metoda wskaźnikowa w geografii społeczno-ekonomicznej*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, 34, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań: 9–19.
- David P.A., 2007, *Path dependence and historical social science: An introductory lecture*, Paper presented at the Symposium on Twenty Years of Path Dependence and Qwerty-Effects, Russian University-Higher School of Economics, Moscow, 13 May 2005, SIEPR Policy Paper No. 04-022.
- Domański R., 2000, *Miasto innowacyjne*, „Studia KPZK PAN”, 109, Warszawa.
- Drobniak A., 2012, *The Urban Resilience – Economic Perspective*, „Journal of Economics and Management”, 10: 5–20.
- Drobniak A. i in., 2014, *Urban resilience Concept and Post-Industrial Cities in Europe*, University of Economics, Katowice.
- Drobniak A., 2015, *Koncepcja urban resilience: narzędzie strategicznej diagnozy i monitoringu miast*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1: 119–143.
- Drobniak A., Plac K., 2015, *Urban resilience – transformacja miast przemysłowych Aglomeracji Górnośląskiej*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 250, Katowice: 75–98.
- Foster K.A., 2007, *A Case Study Approach to Understanding Regional Resilience*, Working Paper 2007–08, Institute of Urban and Regional Development, University of California, Berkeley.
- Godschalk D.R., 2003, *Urban Hazard Mitigation: Creating Resilient Cities*, „Natural Hazards Review”, 4: 3.
- Gwosdz K., 2014, *Pomiędzy starą a nową ścieżką rozwojową. Mechanizmy ewolucji struktury gospodarczej i przestrzennej regionu tradycyjnego przemysłu na przykładzie konurbacji katowickiej po 1989 roku*, IGiGP Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Heffner K., 2008, *Funkcjonowanie miast małych w systemie osadniczym Polski w perspektywie 2033 roku – rekomendacje dla KPZK*, Ekspertyza wykonana w ramach Ekspertkiego Projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2033 (EP KPZK), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Heffner K. (red.), 2008, *Współczesne problemy rozwoju ośrodków lokalnych*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Heffner K., 2016, *Proces suburbanizacji a polityka miejska w Polsce*, [w:] Marszał T. (red.), *Miasto – region – gospodarka w badaniach geograficznych. W stulecie urodzin Profesora Ludwika Straszewicza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź: 75–110.
- Hill E., Clair T., Wial H. i in., 2010, *Economic Shocks and Regional Economic Resilience*, George Washington, Urban Institute, Building Resilience Region Project, Conference on Urban and Regional Policy and Its Effects: Building Resilience Regions, Washington DC, May 20–21, 2010.

- Jerczyński M., 1977, *Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast. Zagadnienia dominacji funkcjonalnej*, „Statystyka Polski”, 85.
- Kaczmarek T., 2001, *Reforma terytorialno-administracyjna Polski – porównanie z krajami Unii Europejskiej*, „Biuletyn KPZK PAN”, 197, Warszawa: 131–155.
- Kaczmarek T., 2005, *Struktury terytorialno-administracyjne i ich reformy w krajach europejskich*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Kajdanek K., 2012, *Suburbanizacja po polsku*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków.
- Klein R.J.T. i in., 2003, *Resilience to Natural Hazards. How Useful Is the Concept?*, „Environmental Hazards”, 5(1/2).
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, 2012, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Konecka-Szydłowska B., 2009, *System miast województwa wielkopolskiego*, [w:] Czyż T. (red.), *Regionalny wymiar województwa wielkopolskiego*, „Biuletyn Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM, Seria: Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, 9, Poznań: 9–20.
- Konecka-Szydłowska B., 2012, *Zróżnicowanie regionalnych systemów osadniczych w aspekcie małych miast*, [w:] Ilnicki D., Janc K. (red.), *Badania regionalnych i lokalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, „Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego”, 29, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław: 75–86.
- Konecka-Szydłowska B., 2016, *Significance of small towns in the process of urbanisation of the Wielkopolska region (Poland)*, „European Countryside”, 8(4), Brno: 444–461.
- Konecka-Szydłowska B., Maćkowiak H., 2016, *Zróżnicowanie funkcjonalne miast województwa wielkopolskiego*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, 36, Poznań: 39–56.
- Kwiatkiewicz-Sołtys A., 2002, *Miejsce małych miast w systemie ośrodków powiatowych w Polsce*, [w:] Jażdżewska I. (red.), *Współczesne formy osadnictwa wiejskiego i ich przemiany*, XV Konferencja Wiedzy o Mieście, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź: 229–235.
- Lang T., 2011, *Urban Resilience and New Institutional Theory – A Happy Couple for Urban and Regional Studies?*, German Annual of Spatial Research and Policy 2010, Berlin-Heidelberg.
- Małuszyńska E., 2000, *Przemiany strefy podmiejskiej aglomeracji poznańskiej*, „Biuletyn KPZK PAN”, 192, Warszawa: 265–289.
- Martin R., 2010, *Rethinking regional path dependence: beyond lock-in evolution*, „Economic Geography”, 86(1): 1–27.
- Martin R., Sunley P., 2006, *Path dependence and regional economic evolution*, „Journal of Economic Geography”, 6(4): 395–437.
- Nowak S., 2007, *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Parysek J., 2005, *Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku. Rozwój i przekształcenia strukturalne*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Petryszyn J., 2005, *Instytucyjne podstawy ośrodków centralnych poziomu powiatowego w Polsce*, Uniwersytet Śląski, Sosnowiec.
- Petryszyn J., Szajnowska-Wysocka A., 2006, *Ośrodki centralne poziomu powiatowego jako centra powiatów w Polsce*, „Czasopismo Geograficzne”, 77(1–2), Wrocław: 23–37.

- Rogacki H., 1988, *Czynniki koncentracji przemysłu w Polsce*, UAM, Seria Geografia, 41, Poznań.
- Simmie J., Martin R., 2009, *The Economic Resilience of Regions: Towards an Evolutionary Approach*, „Cambridge Journal of Regions, Economy and Society”: 1–17.
- Sucháček J., 2016, *Resilience and vulnerability in Ostrava and Karviná from the socio-cultural perspective*, „Studia Miejskie”, 24, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole: 157–169.
- Walker B., Salt D., 2006, *Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People Changing World*, Island Press, Washington.
- Webb J.W., 1964, *Ruch naturalny i migracyjny jako składnik przemian ludnościowych*, PZLG, 1: 134–138.
- Zuscovitch E., Justman M., 1995, *Networks Sustainable Differentiation and Economic Development*, [w:] Batten D., Casti J., Thord R. (red.), *Networks in Action*, Springer Verlag, Berlin: 269–286.

Historia artykułu

Data wpływu: 11 grudnia 2017

Data akceptacji: 3 kwietnia 2018